

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ ДО
ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО
ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І
ЛІТЕРАТУРИ**

**Умань
ВПЦ «Візаві»
2021**

Рекомендувала до друку вчена рада факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 12 від 24 лютого 2021 року).

Рецензенти: *Йовенко Л. І., д-р пед. н., проф. (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини);*
Денисюк Т. К., канд. філол. н., викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист (КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»).

Редакційна колегія: *Цимбал-Слатвінська Світлана, д-р пед. н., доц.;*
Січкач Світлана, канд. філол. н., доц.; Хлистул Ірина, канд. філол. н., доц.;
Похилюк Олена, канд. філол. н., спеціаліст вищої категорії, ст. викл.;
Скрипник Надія, канд. філол. н., спеціаліст вищої категорії;
Зарудняк Наталія, ст. викл.; Денисюк Ірина, ст. викл.

ТЗЗ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ : збірник наукових і навчально-методичних матеріалів.
Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. Вип. 5. 272 с.

У збірнику вміщено матеріали, що обговорювалися на Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури», що традиційно проводиться на факультеті української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини спільно з Центром доуніверситетської підготовки та Вінницьким гуманітарно-педагогічним коледжем з лютого 2016 року. Запропоновані методичні, психологічні та теоретичні поради вчителів і викладачів – це ще одна спроба педагогів розставити акценти на тих аспектах, які сприятимуть якісній підготовці випускників ЗНЗ до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури.

Матеріали посібника можуть використовувати всі, хто зацікавлений в успішному подоланні «першого серйозного іспиту на дорослість, на розуміння природи речей, на реалізування себе в майбутньому».

За зміст і достовірність викладених матеріалів відповідальність несе автор.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I	
ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО	5
<i>Бережанська О. Ю.</i>	
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ (з досвіду роботи)	5
<i>Денисюк В. В.</i>	
ЛЕБІДЬ, РАК І ЩУКА ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	18
<i>Кляпко С. В.</i>	
РОЛЬ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ВИДУ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНІХ СМАКІВ СТУДЕНТІВ	22
<i>Клочко Т. В.</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ	25
<i>Коваль В. О., Маслюк К. А.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІДПОВІДНО ДО КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМИ	32
<i>Пенчук О. Я.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ ТА ІНТЕРНЕТ-СЕРВІСУ LEARNING APPS НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	43
<i>Сорочан А. М.</i>	
СТВОРЕННЯ ОНЛАЙН-КЛАСІВ ЯК ВИМОГА ЧАСУ Й ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО	68
РОЗДІЛ II	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	75
<i>Коломісць І. І., Молодичук О. А.</i>	
СТИЛІСТИКА І СТИЛІСТИЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО	75
<i>Комарова З. І.</i>	
ФОНЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ	86
<i>Мазур Т. А.</i>	
ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (з використанням методу проєктів)	92
<i>Похилук О. М.</i>	
ТЕХНОЛОГІЇ НАПИСАННЯ ЕСЕ ЯК РІЗНОВИДУ АВТОРСЬКОГО ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ	98
<i>Січкач С. А., Денисюк І. А.</i>	
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (Морфологія)	103
<i>Хоміцька Г. В.</i>	
ТРУДНОЦІ ПРИ ВИВЧЕННІ БУДОВИ СЛОВА ТА СЛОВОТВОРУ	141

РОЗДІЛ III
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО
НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 149

<i>Бабій А. П.</i>	
КРОКИ ДО РОЗУМІННЯ ТВОРІВ ОСТАПА ВИШНІ	149
<i>Василевич І. В.</i>	
ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА НА ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	154
<i>Галущенко В. Г.</i>	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ, ЗАГАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ АНДРІЯ МАЛИШКА ТА АНАЛІЗУ ВІРША «ПІСНЯ ПРО РУШНИК»	157
<i>Зарудняк Н. І.</i>	
ШПАРГАЛКА ДО ВИВЧЕННЯ НОВЕЛИ «INTERMEZZO» М. КОЦЮБІНСЬКОГО	161
<i>Зарудняк Н. І., Однокінний В. Ю.</i>	
ТРЕНУВАЛЬНІ ТЕСТИ ДО ТЕМИ «ІВАН ЯКОВИЧ ФРАНКО»	169
<i>Кононова О. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ВИЗНАЧАТИ ПРОВІДНІ МОТИВИ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	210
<i>Лопушан Т. В., Войтик Б. Р.</i>	
СПЕЦИФІКА ПОБУТУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У ДРАМАХ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА	218
<i>Мельник Т. І.</i>	
ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ АНАЛІЗУВАТИ МОВУ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ	225
<i>Наумчук О. В.</i>	
СМАК ЯК ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ У ТЮТЮННИКОВИХ ТВОРАХ	235
<i>Непчиська Л. В.</i>	
ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИКТАНТ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЧИТАЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО	239
<i>Новаківська Л. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД ЛІТЕРАТУРНИМ ТВОРОМ (І. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ, «НАТАЛКА ПОЛТАВКА»)	246
<i>Омеляничук Т. Г.</i>	
ХУДОЖНІ ПРИЙОМИ ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ В РОМАНІ ІВАНА БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ»	249
<i>Павленко М. С.</i>	
ВАСИЛЬ СТУС У КОНТЕКСТІ «СТРАДНИЦЬКОГО» ДИСКУРСУ, АБО ЯК НЕ ПЕРЕТВОРИТИ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА У ПЛАЧІ Й ГОЛОСІННЯ	252
<i>Сивачук Н. П.</i>	
ДРУГИЙ СМИСЛОВИЙ РЯД ПОЕЗІЇ Т. ШЕВЧЕНКА «ЗАПОВІТ»	256
<i>Яковенко Т. В.</i>	
ОБРАЗ ЦАРЯ СОЛОМОНА В ГЕРМЕНЕВТИЧНОМУ АСПЕКТІ	263

Марина Павленко

**Василь Стус в контексті
«страдницького» дискурсу
або**

**як не перетворити вивчення життя і
творчості Василя Стуса
у плачі й голосіння**

Погодьмось, у нашій літературі, надто ж у шкільній, письменник мусить бути хоч трохи мучеником. І якщо він смів радіти а то, боронь Боже, ще й помилятись у своєму житті, – то ще велике питання, який приклад він може показати молодшому поколінню. Дитина, виплекана висловами на кшталт: «Смійся, смійся: плакати будеш!», «Хто в п'ятницю сміється, той в неділю заплаче», «Сміється той, хто сміється останнім», «Надійся на гірше – ніколи не програєш», «Ісус терпів – і нам велів» тощо, – приходять до школи й уже не дивується терновим вінцям, ретельно понадіваним на кожного українського класика.

Ці ментальні травми, завдані нам історією та церквою, нам ще проробляти й лікувати не одне століття. І, може, варто починати це робити вже зараз?

Але як бути, коли постать Василя Стуса, його життя і творчість, як нічії інші, надаються до цього стереотипу, ідеально вписуються в «мученицький» дискурс?

Атож, ще з перших днів свого життя Василь Стус чув над колискою від мами Їлини:

«Сину мій, сину, не клени батька,
А пом'яни.

Мене ж, прокляту, я твоя мати, –
Мене клени.

Чому – «не клени батька»? Чого мати – проклята? Василько тих слів зрозуміти ще не годен, відчуває тільки неймовірну, до сліз, тугу. [...]

Ой люлі, люлі, моя дитино,
вдень і вночі,
Підеш ти, сину, на Україну,
нас кленучи...» [1, с. 226-227]

Василь ще не знає, що це слова Тараса Шевченка, але їхній трагізм уже програмує і його долю.

Як і ось ця пісня, вже народна, також від мами:

«Звідкись, із підсвідомості, наче вода,
знову невмолимо розтікається мамин спів:

Ой умру я, мила, а ти будеш жива,
Чи згадаєш, мила, де моя могила?..

І незрозуміла хмарка вже заступила літнє сонце. Блиск води каламутиться. Може, це Василькове передчуття? Що й він спочиватиме в безіменній могилі? Її, з номером «9» на учепленій до стовпчика консервній бляшанці, колись доведеться вишукувати по чужинецьких світах. Аби перепоховати Стуса в Києві на

Байковому цвинтарі. Бо чому дитяче його серденько боляче стискається, Господи, чому?!» [1, с. 229].

Або відвідини маленьким Васильком дитячого садочка він не міг спокійно дивитись на дитячі сльози:

«Але що це? Хлопчик плаче? В пориві співчуття, якоїсь раптової любові (до цих діток, до світу, до всього!) – він підбігає й жалісно гладить по голівці, шепче щось заспокійливе, цілує просто в замурзане личко.

Хлопчик здивовано примовк, але «за компанію» зненацька починає ревіти он та дівчинка. Василько підбігає вже до неї – цьомає в щічку... Дівчинка не вмовкає. «Мама плийде, не плац!», – марно розраджує з усіх сил. Тоді Василько підходить до стіни і буцає об неї голівкою: хай і йому буде боляче, якщо боляче цій прегарній дівчинці!

–Господи, що за дитина? – переглядаються няньки, – Він що, сподівається взяти на себе світовий біль?!

–Більше його в ясла не приводьте! – заявила вихователька Їліні, надивившись за кілька днів на Василькову неймовірну, всесвітню жалісність» [1, с. 230].

А потім – довгі місяці перебування під опікою бабусі Палажки, яка «усе плаче і молиться» [1, с. 234].

А втрата старшої сестри Палазі й братика

Їванка!..

«Горе так нас здружило, що одне без одного не могли бути, здається, ні хвилини», – згадає Маруся, уже будучи шанованою вчителькою математики Марією Семенівною.

Василь же, крім того, ще на крок підступив до висновку, який зробить аж у 4 класі: «Мамі – тяжко, татові – тяжко. То й мені має бути тяжко – аж доти, поки татові й мамі не стане легше, аж доки всім людям на світі не стане легше жити» [1, с. 246].

Не додавала оптимізму й вічна селянська «непереробна» робота! Вона не полишала Стусів навіть у Донецьку (тоді – Сталіно). Адже, щоб вижити й звести власну хатину, мушили тримати і городи, і худобу:

«Я в своїй мамі ніколи не спочивала! – розказувала часом Їлина. – Наїлись – ото й весь відпочинок, хвате з нас! На роботу!» Пізніше так само відгукуватиметься вона й про Василя: «Щоб він коли хвилину всидів чи згаяв час?! Усе робота в нього, все робота!» [1, с. 260].

Щасливих моментів, як-от спілкування з книжкою, у які «виривав» дітей тато (роль тата у Стусовому вихованні – тема окремої розмови), а тим паче, веселих чи смішних (як-от пригода з «двома жменьками грошків» [1, с. 242]) – вкрай небагато.

Тож не дивно, що Стусові: «Тужне завжди видавалось рідним. Мало не з пелюшок», –

запише колись» [1, с. 227].

А також:

«Журба – як перше почуття немовляти в білому світі», – скаже колись. Але зараз... Чому так сумно? Але ж і гарно! Сумне – завжди гарне...» [1, с. 230].

Отже, таки – «страдницький» дискурс, не інакше?

Мабуть, зовсім позбутись його таки не вдасться, але...

Але, мабуть, варто пам'ятати і про те, що «суворий» Василь Стус, яким його школярі бачать на портретах, це – колишній «мамин і татів мізинчик-мазунчик» [1, с. 239].

Варто згадати пригоду з об'їждчиком, яка трапилась із юним Стусом на рахнівському полі, коли він, замість покірно висипати зібрані колоски й розплакатись, як це зробили інші діти, а виборював зібране власними силами до останнього [1, с. 277-280].

Варто не забувати, що «Василь» у перекладі з грецької означає «царський»: «...Він робитиме це ще й тому, що – «Цар». Він буде сильним. Право бути собою і власну гідність виборє і за себе, і за своїх батьків, і – за дітей-онуків-правнуків! [1, с. 241]

Варто зацитувати слова Поетового сина:

«Подільська земля просто дала світові ще одну людину з крицевим характером, який

з малку гартувався в умовах вільного й свавільного Донбасу, де не відстоювати право на власну інакшість означало або стати відступником, або – предметом постійних кпинів однолітків» [2, с. 62].

Варто зважати, що Василь Стус мав підвищені вимоги до себе й до інших. Мав неабиякі амбіції змінити на краще не тільки себе, але й цей світ: всупереч застерезенню свого тата Семена, що «Всього світу не переробиш, ото не бери через силу!» [1, с. 262].

Варто мати на увазі, що Стус сам вибрав собі таку долю: «Гордий Василь не прийняв би ні тих плачів, ні жалів. Бо знав, на що йде. Бо свідомо піддав себе небезпеці. Бо хтось же мусить. Задля майбутнього. І щоб очі відкрити іншим. «Це щастя: мати таку долю, як у мене», – пише в листі до мами. Пише не тільки тому, що цінує «здатність чесно померти». А й тому, що справді вважає себе щасливим, хоч і – «сумним щастям». Проте, на його переконання, якраз сумне щастя є по-справжньому «змістовним і глибоким». «Ніяких нарікань на життя, – пише в листі до Євгена Адельгейма, – Мій оптимізм-песимізм: живу не я, а мною».

...Мені здається, що живу не я,
А інший хтось живе за мене в світі
В моїй подобі...

А ще Василь поділяє думку Гете, що найщасливішою людиною можна вважати ту,

котра виявить себе найсильнішою.

А Стус хіба – не найсильніший?» [1, с. 290].

Варто дати зрозуміти школярам, що Стус не лише найсильніший, але й, висловлюючись сучасним сленгом, – «крутий». Він дозволяв собі писати не так, як інші. Писати складно, писати вивертаючи душу, писати не так, як хотіла б публіка (і це ж ми свідомо ще не торкалися Стусової творчості!).

Він ламав стереотипи, ламав систему, він дозволяв собі бути таким, як він хоче, «почуватись абсолютно вільним навіть за ґратами – така собі внутрішня свобода наперекір усьому. Адже, згідно з мудрістю філософа Фромма, важливіше бути, ніж мати. Хоч прозорливий Сковорода цю мудрість висловив ще раніше: «Чи не дивина, що один у багатстві бідний, а інший у бідності – багатий?» Василь – багатий і в бідності. Йому близька й думка мислителя Гайдеггера про те, що людина завжди більша, ніж їй здається, тож треба стати тим, ким ти є насправді» [1, с. 273-274].

Нарешті, мабуть, сьогодні слово «дивак» (той, хто своєю поведінкою і вчинками викликає здивування) щодо Стуса спрацює серед молодого покоління значно успішніше і більше підніме Поетів авторитет і інтерес до його особи, ніж, наприклад, заїжджені «мученик» і «геній».

Чи в усьому слушні наші твердження? Чи

дали ми відповідь на поставлене в заголовку питання? Мабуть, навряд. Бо, як ми вже зазначили, травма глибша, а стереотипи – надто сильні. Але те, що ми намагаємось окреслити проблему, вже є початком для її рішення.

Література

1. *Марина Павленко. Райдуга в решеті. Про дитинство Павла Тичини, Надії Суровцової, Василя Симоненка. Василя Стуса, Ірини Жиленко, Тернопіль : Видавництво «Навчальна книга – Богдан», 2019, 368 с.*
2. *Стус Дмитро. Василь Стус: життя як творчість / Д. Стус.- 2-ге вид., виправлене. К. : Факт, 2005, 368 с.*

